

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

DIGITÁLNÍ UČEBNÍ MATERIÁL

Číslo projektu	CZ.1.07/1.5.00/34.0969
Název školy	Gymnázium Česká a Olympijských nadějí, České Budějovice, Česká 64
Název materiálu	VY_32_INOVACE_ZSV_1_4_ZIK_06_ZIDE_V_SOVETSKEM_SVAZU
Autor	Mgr. Martin Zikmunda
Tematický okruh	Antisemitismus a holocaust
Ročník	1. – 4.
Datum tvorby	29.12.2013
Anotace	Židé v Sovětském svazu od konce 2. světové války
Metodický pokyn	Pracovní list je určen jako výuková pomůcka se zaměřením na mezipředmětové vztahy předmětů dějepis, základy společenských věd, zeměpis i jako materiál k samostudiu. Možnosti využití: promítání, práce jednotlivců nebo dvojic u PC, vtištění pracovního listu.
Pokud není uvedeno jinak, použitý materiál je z vlastních zdrojů autora.	

Pracovní list

Židé v Sovětském svazu od konce 2. světové války

Využitelné pomůcky:

Atlas světa, Slovník cizích slov, internetové zdroje

Seznam citací:

¹ AUTOR NEUVEDEN. *Holocaust v Sovětském svazu* [online]. [cit. 29.12.2013]. Dostupný na WWW: <http://www.holocaust.cz/cz/history/countries/sss>

² AUTOR NEUVEDEN. *Židovská autonomní oblast* [online]. [cit. 29.12.2013]. Dostupný na WWW: http://cs.wikipedia.org/wiki/%C5%BDidovsk%C3%A1_autonomn%C3%AD_oblast

³ AUTOR NEUVEDEN. *Židovská autonomní oblast* [online]. [cit. 29.12.2013]. Dostupný na WWW: [http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Map_of_Russia_-_Jewish_Autonomous_Oblast_\(2008-03\).svg](http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Map_of_Russia_-_Jewish_Autonomous_Oblast_(2008-03).svg)

⁴ Obrázek zpracován pomocí volného softwaru „Zoner Callisto 5 FREE“

⁵ AUTOR NEUVEDEN. *Solomon Michoels* [online]. [cit. 29.12.2013]. Dostupný na WWW: http://cs.wikipedia.org/wiki/Solomon_Michoels

⁶ Obrázek zpracován pomocí volného softwaru „Zoner Callisto 5 FREE“

Výchozí text

Židé v Sovětském svazu¹

Předválečný Sovětský svaz představoval spolu s Polskem území s největší židovskou komunitou v Evropě. V jeho evropské části žilo v polovině 20. let přes dva a půl milionu osob židovského původu (z toho na Ukrajině přes 1,5 milionu, v Bělorusku více než 400 tisíc). Sčítání lidu v SSSR z konce 30. let mělo značné nedostatky, a tak určitě přesně podíl Židů na obyvatelstvu Sovětského svazu v této době není snadné. Usuzuje se, že počet Židů, kteří se ocitli mezi červnem 1941 a koncem roku 1942 na sovětském území (bez Pobaltí) okupovaném Němci, se blížil 1 900 000 osob. Židé ve statisících totiž unikli před Němci dále na východ země, případně se ocitli v sovětském vyhnanství nebo byli - v případě statisíců židovských mužů - mobilizováni. Na celém předválečném území SSSR žilo okolo tří milionů Židů (bez Pobaltí, východního Polska a Besarábie, anektovaných v letech 1939-1940).

...

Od roku 1944, kdy byla většina sovětského území osvobozena od nacismu, se začali vracet do svých domovů ti Židé, kterým se před Němci podařilo uprchnout. Jejich komunity však byly zničeny a antisemitská propaganda, kterou tu nacisté zaseli, se u místních obyvatel začala projevovat výpady proti navrátilivším se Židům. Očekávání sovětských Židů, že za loajalitu židovských vojáků bojujících v Rudé armádě se jim nyní dostane rovnoprávného postavení, se ukázalo být naivním snem. Poválečný SSSR nebyl přeživším Židům nakloněn, sovětské orgány potlačovaly veškeré pokusy o připomínku obětí holocaustu v literatuře či postavením pomníků. V roce 1948, kdy byl zavražděn Solomon Michoels, už nebylo pochyb, že antisemitismus se stal v SSSR téměř oficiální politikou. Nehovořilo se o židovských, ale sovětských obětech nacismu. Židovská kulturní činnost byla v rámci otevřeně antisemitské kampaně potlačena stejně jako existence dalších židovských institucí. Členové Židovského protifašistického výboru byli pozatýkáni a ve většině případů popraveni. Rehabilitováni byli až po Stalinově smrti. Otevřeně se o minulosti začalo hovořit až s Gorbačovovými změnami režimu. V té době začal také masový exodus sovětských Židů ze SSSR, který pak pokračoval zejména v 90. letech. Během pár let vycestoval milion Židů z bývalých svazových republik na Západ a do Izraele.

Židovská autonomní oblast²

Židovská autonomní oblast (rusky Еврейская автономная область, Jevrejskaja avtonomnaja oblast; v jidiš אױטונום געגנט און ייִדישע שטאט, Jidiše ojtonome gegnt) je federální subjekt Ruské federace a její jedinou autonomní oblastí. Nachází se na Dálném východě u hranice s Čínou a spadá do Dálnovýchodního federálního okruhu. Má rozlohu 36 000 km², a žije v ní 180 000 obyvatel. Jejím hlavním městem je Birobidžan, který leží na řece Bira.

V roce 1928 vznikl Židovský národní okruh. Byl to výsledek Leninovy politiky, kdy měl mít každý národ na území SSSR svojí vlastní autonomní socialistickou jednotku. Protože v Sovětském svazu žili také Židé, kteří byli hluboce věřící, bylo rozhodnuto, že se vytvoří něco jako Sovětský Sión, místo kde bude vybudován socialistický židovský svět. Náboženské cítění měla nahradit proletářská literatura a víra v komunismus. Za jazyk nové autonomní republiky byl zvolen jidiš, hebrejščina byla zavržena z náboženských důvodů.

Židovský národní okruh se měl stát za Stalinovy vlády protikladem k nově vytvářenému židovskému státu v Palestině. Propaganda ukazovala okolí Birobidžanu jako nový ráj. Bylo to tak účinné, že oblast byla osídlena nejen židy ze Sovětského Svazu, ale dokonce i některými ze zahraničí. Říká se, že Stalin byl pro vznik republiky motivován

¹ AUTOR NEUVEDEN. *Holocaust v Sovětském svazu* [online]. [cit. 29.12.2013]. Dostupný na WWW: <http://www.holocaust.cz/cz/history/countries/sssr>

² AUTOR NEUVEDEN. *Židovská autonomní oblast* [online]. [cit. 29.12.2013]. Dostupný na WWW: http://cs.wikipedia.org/wiki/%C5%BDidovsk%C3%A1_1_autonomn%C3%AD_oblast

tehdejší ruským antisemitismem, a chtěl proto všechny židy vystěhovat pryč od center země.

Projekt však ztroskotal již na svém začátku. Jedním z cílů, který byl při založení oblasti vytýčen, bylo také zlepšit osídlenost území na Dálném východě, zvláště pak u hranice s Čínou. Např. v roce 1928 bylo židovské osídlení téměř mizivé. Židé ze zemí SSSR, z Ruska, Ukrajiny a Běloruska měli své kořeny tam a nechápali, proč se mají stěhovat přes půl zeměkoule na Dálný východ. Navrhli proto, aby tato autonomní republika vznikla na Krymu či na Ukrajině. Protože tam však panovaly antisemitské tendence, plán byl smeten ze stolu. Navíc si Ukrajinci, Rusové ani krymští Tataři nedokázali připustit, že by přišli o část svého území.

I přes veškeré obtíže Židé na přelomu 20. a 30. let do Birobidžanu přišli a dne 7. května 1934 zřídila sovětská vláda Židovskou autonomní oblast. Tehdejší Národní okruh se stal autonomní oblastí, a byla spuštěna masivní propagandistická kampaň, jejímž cílem bylo do oblasti přilákat ještě více Židů ze západu země. Ta kombinovala socialismus a sionismus tak, že nový kraj popisovala jako bezvadný svět. Byly založeny noviny Birobidžanská hvězda (Birobidžaner Štern – Биробиджанер Штерн – שטרן בירובידזשאנער). Rusové se však pokoušeli přistěhované židy postupně asimilovat, např. tím, že místo hebrejské abecedy pro jidiš začali používat cyrilici.

Celý plán „nového Siónu“ začal skomírat v polovině 30. let, když si Stalin začal myslet, že ho začínají přistěhovanci ohrožovat. Uzavřel školy vyučující v jidiš. Po válce se celý projekt sesypal úplně. Posledním oživením byla idea celou oblast vyhradit pro židovské uprchlíky z Evropy. V té době zde žilo také Židů nejvíce – až 1/3 veškerého obyvatelstva. Po pádu Sovětského svazu v roce 1991 velká část Židů emigrovala do Německa a do Izraele. Přesto však zde znovu existují školy vyučující v jidiš, rádio vysílající v tomto jazyce a Birobidžanská hvězda opět vychází.

Přestože je název oblasti Židovská, Židů zde žije pouze 1,0 %. Majoritními skupinami jsou Rusové (92,7 %) a Ukrajinci (2,8 %). Celkem zde žije na 95 různých etnických skupin. Kromě hlavního města Birobidžanu v oblasti má status města pouze jediné - Obyčje (9 379 obyv. v r. 2010) a nejsou zde žádná sídla nad 10 tis. obyvatel.

1. Urči na mapě níže:

- a) současné sousedy Ruské federace,
- b) dvě největší města Ruské federace – Moskvu a Sankt Peterburg,
- c) pohoří Ural.

Dle výchozího textu definuj důvod nechtě židovské populace bývalého Sovětského svazu stěhovat se do Židovské autonomní oblasti.

Dále popiš okolnosti vzniku a průběhu existence tohoto území.

Jaké je současné národnostní složení Židovské autonomní oblasti, jaké bylo v minulosti?

Nápověda – pod čísly 3 až 10 se skrývají bývalé sovětské svazové republiky.

Mapa Ruská federace / Židovská autonomní oblast³ – upravená mapa⁴

³ AUTOR NEUVEDEN. *Židovská autonomní oblast* [online]. [cit. 29.12.2013]. Dostupný na WWW: [http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Map_of_Russia_-_Jewish_Autonomous_Oblast_\(2008-03\).svg](http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Map_of_Russia_-_Jewish_Autonomous_Oblast_(2008-03).svg)

⁴ Obrázek zpracován pomocí volného softwaru „Zoner Callisto 5 FREE“

2. Na celém předválečném území SSSR žilo okolo tři milionů Židů (bez Pobaltí, východního Polska a Besarábie, anektovaných v letech 1939-1940). Usuzuje se, že počet Židů, kteří se ocitli mezi červnem 1941 a koncem roku 1942 na sovětském území okupovaném Němci, se blížil 1 900 000 osob. Z poválečných statistik vyplývá, že holokaust během 2. světové války nepřežilo až 1 000 000 sovětských Židů. Které z následujících tvrzení je vzhledem k výchozímu textu pravdivé? Více jak jedna odpověď je správná.

- a) Počet všech Židů na celém předválečném území SSSR (včetně Pobaltí, východního Polska a Besarábie, anektovaných v letech 1939-1940) byl okolo 3 milionů.
- b) Rozdíl mezi předválečným počtem Židů na území SSSR a počtem v době mezi červnem 1941 a koncem roku 1942 činí asi 1 100 000.
- c) Více jak 1 milion sovětských Židů stačil před postupujícími Němci prchnout do bezpečných míst Sovětského svazu.
- d) Z výchozího textu vyplývá, že na území SSSR (bez anektovaných území v letech 1939-1940) žilo asi 4 miliony Židů.
- e) Válku na sovětském území celkově přežilo méně jak 500 000 Židů.

3. Solomon Michajlovič Michoels (rusky *Соломон Михайлович Михоэлс*), byl sovětský divadelní herec židovského původu a ředitel Moskevského státního židovského divadla. Působil jako předseda Židovského antifašistického výboru během druhé světové války. Po válce upadl v nemilost Stalina, který ho nakonec nechal zavraždit. Které z následujících tvrzení je vzhledem k výchozímu textu pravdivé?⁵ Více jak jedna odpověď je správná.

- a) Solomon Michoels se stal obětí holokaustu.
- b) Moskevské státní židovské divadlo řídil Solomon Michoels.
- c) Stalin nevydal příkaz k zavraždění ředitele Moskevského státního židovského divadla.
- d) Když byl zavražděn Solomon Michoels, byly v Sovětském svazu antisemitské nálady potlačovány.
- e) Solomon Michoels byl obětí antisemitských nálad v Sovětském svazu po 2. světové válce.

4. Která z následujících tvrzení vzhledem k výchozímu textu „nejsou“ pravdivá? Více jak jedna odpověď je správná.

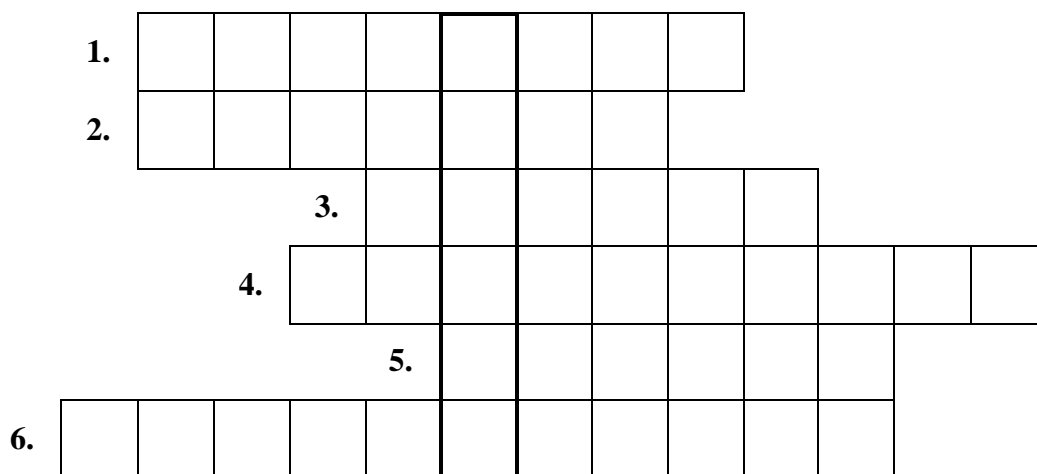
- a) Po skončení 2. světové války byly v SSSR rozlišovány válečné oběti a oběti holokaustu.
- b) Židovské oběti stalinistických čistek byly rehabilitovány až po Stalinově smrti.
- c) Teprve po nástupu Michaila Gorbačova se o židovské minulosti v SSSR začalo otevřeně hovořit.
- d) Hromadný odchod sovětských Židů ze SSSR pokračoval zejména v 90. letech jejich vycestováním i do Izraele.
- e) Exodus sovětských Židů ze SSSR pokračoval zejména v 90. letech jejich vycestováním pouze do Izraele.
- f) Členové Židovského protifašistického výboru byli perzekvováni a ve většině případů popraveni.
- g) Židovská kulturní činnost stejně jako existence dalších židovských institucí byla po 2. světové válce v rámci Stalinovy politiky a antisemitské kampaně potlačena.

⁵ AUTOR NEUVEDEN. *Solomon Michoels* [online]. [cit. 29.12.2013]. Dostupný na WWW: http://cs.wikipedia.org/wiki/Solomon_Michoels

5. Křížovka

Tajenka: Rusky Žid

Pro úspěšné vyluštění křížovky najdeš většinu potřebných informací v doprovodném textu. Pokud si nebudeš vědět rady, neváhej se zeptat svého učitele. Hodně štěstí při luštění.

1. Stát – bývalá svazová republika SSSR
2. Ředitel Moskevského státního židovského divadla
3. Druhá část názvu židovských novin vydávaných v Židovské autonomní oblasti
4. Hlavní město Židovské autonomní oblasti
5. Hromadný odchod
6. Židovský jazyk

Řešení

1. Urči na mapě níže:

- a) současné sousedy Ruské federace,
- b) dvě největší města Ruské federace – Moskvu a Sankt Peterburg,
- c) pohorí Ural.

Dle výchozího textu definuj důvod nechuti židovské populace bývalého Sovětského svazu stěhovat se do Židovské autonomní oblasti.

Dále popiš okolnosti vzniku a průběhu existence tohoto území.

Jaké je současné národnostní složení Židovské autonomní oblasti, jaké bylo v minulosti?

Nápověda – pod čísly 3 až 10 se skrývají bývalé sovětské svazové republiky.

a) 1. Norsko, 2. Finsko, 3. Estonsko, 4. Lotyšsko, 5. Litva, 6. Bělorusko, 7. Ukrajina, 8. Gruzie, 9. Azerbajdžán, 10. Kazachstán, 11. Mongolsko, 12. Čína, 13. Severní Korea, 14. Japonsko.

b), c) viz mapa níže

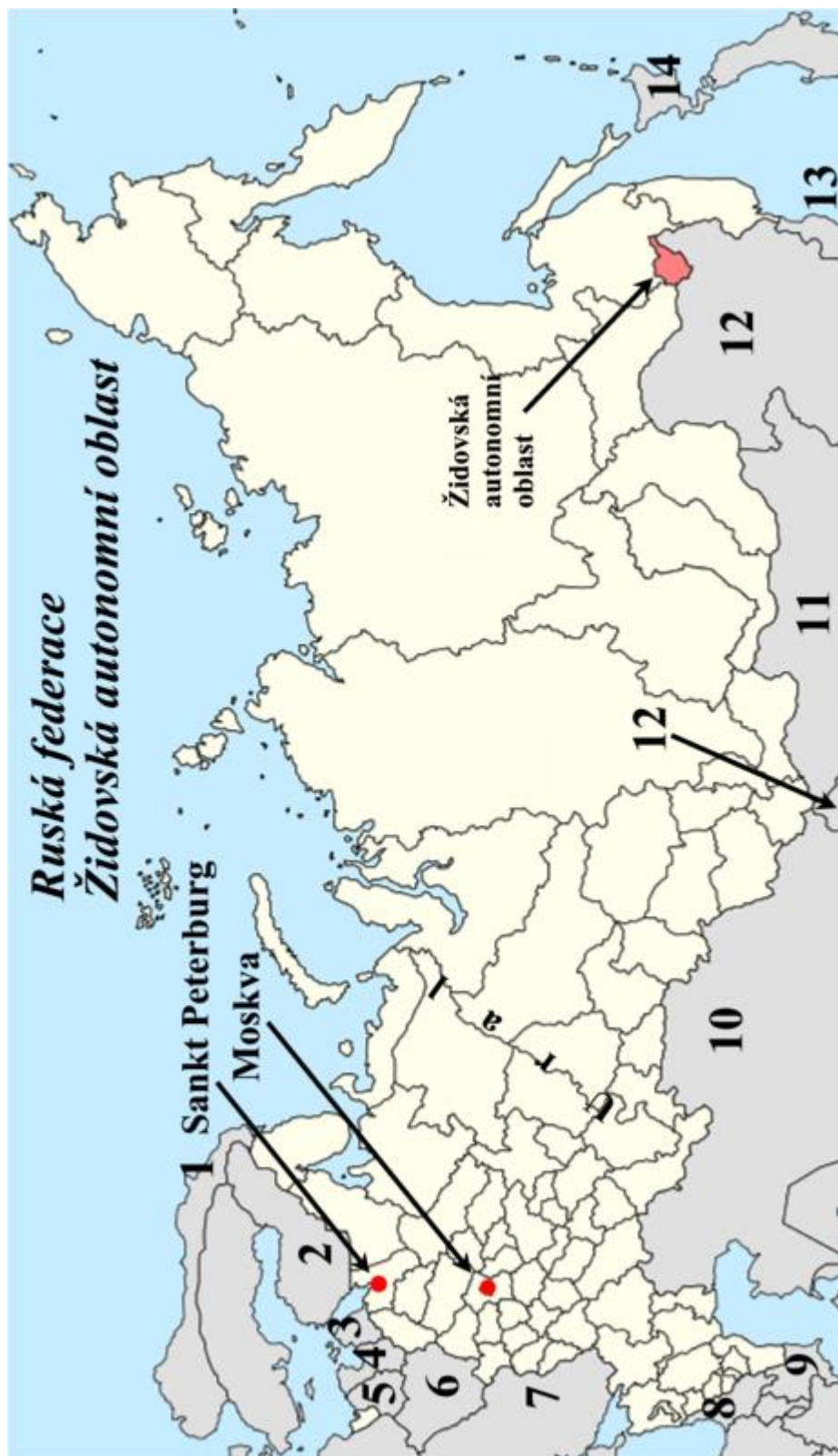
Židé ze zemí SSSR, z Ruska, Ukrajiny a Běloruska měli své kořeny tam a nechápali, proč se mají stěhovat přes půl zeměkoule na Dálný východ. Navrhli proto, aby tato autonomní republika vznikla na Krymu či na Ukrajině. Protože tam však panovaly antisemitské tendence, plán byl smeten ze stolu. Navíc si Ukrajinci, Rusové ani krymští Tataři nedokázali připustit, že by přišli o část svého území.

Okolnosti vzniku a průběhu existence

1. Výsledek Leninovy politiky, kdy měl mít každý národ na území SSSR svojí vlastní autonomní socialistickou jednotku.
2. Židovský národní okruh se měl stát za Stalinovy vlády protikladem k nově vytvářenému židovskému státu v Palestině.
3. Stalin byl pro vznik republiky motivován tehdejším ruským antisemitismem, a chtěl proto všechny židy vystěhovat pryč od center země.
4. Jedním z cílů, který byl při založení oblasti vytýčen, bylo také zlepšit osídlenost území na Dálném východě, zvláště pak u hranice s Čínou.
5. Rusové se však pokoušeli přistěhované židy postupně asimilovat, např. tím, že místo hebrejské abecedy pro jidiš začali používat cyrilici.
6. Celý plán „nového Siónu“ začal skomírat v polovině 30. let, když si Stalin začal myslet, že ho začínají přistěhovalci ohrožovat.
7. Po pádu Sovětského svazu v roce 1991 velká část Židů emigrovala do Německa a do Izraele. Přesto však zde znovu existují školy vyučující v jidiš, rádio vysílající v tomto jazyce a Birobidžanská hvězda (noviny) opět vychází.

Přestože je název oblasti Židovská, Židů zde žije pouze 1,0 % z celkového počtu 180.000 obyvatel. Majoritními skupinami jsou Rusové (92,7 %) a Ukrajinci (2,8 %). Celkem zde žije na 95 různých etnických skupin.

Kromě hlavního města Birobidžanu v oblasti má status města pouze jediné - Obyčje (9 379 obyv. v r. 2010) a nejsou zde žádná sídla nad 10 tis. obyvatel.

Mapa Ruská federace / Židovská autonomní oblast³ – upravená mapa⁶

⁶ Obrázek zpracován pomocí volného softwaru „Zoner Callisto 5 FREE“

2. Na celém předválečném území SSSR žilo okolo tří milionů Židů (bez Pobaltí, východního Polska a Besarábie, anektovaných v letech 1939-1940). Usuzuje se, že počet Židů, kteří se ocitli mezi červnem 1941 a koncem roku 1942 na sovětském území okupovaném Němci, se blížil 1 900 000 osob. Z poválečných statistik vyplývá, že holokaust během 2. světové války nepřežilo až 1 000 000 sovětských Židů. Které z následujících tvrzení je vzhledem k výchozímu textu pravdivé? Více jak jedna odpověď je správná.

- a) ~~Počet všech Židů na celém předválečném území SSSR (včetně Pobaltí, východního Polska a Besarábie, anektovaných v letech 1939-1940) byl okolo 3 milionů.~~
- b) Rozdíl mezi předválečným počtem Židů na území SSSR a počtem v době mezi červnem 1941 a koncem roku 1942 činí asi 1 100 000. (správně)
- c) Více jak 1 milion sovětských Židů stačil před postupujícími Němci prchnout do bezpečných míst Sovětského svazu. (správně)
- d) ~~Z výchozího textu vyplývá, že na území SSSR (bez anektovaných území v letech 1939-1940) žilo asi 4 miliony Židů.~~
- e) ~~Válku na sovětském území celkově přežilo méně jak 500 000 Židů.~~

3. Solomon Michajlovič Michoels (rusky *Соломон Михайлович Михоэлс*), byl sovětský divadelní herec židovského původu a ředitel Moskevského státního židovského divadla. Působil jako předseda Židovského antifašistického výboru během druhé světové války. Po válce upadl v nemilost Stalina, který ho nakonec nechal zavraždit. Které z následujících tvrzení je vzhledem k výchozímu textu pravdivé? Více jak jedna odpověď je správná.

- a) ~~Solomon Michoels se stal obětí holokaustu.~~
- b) Moskevské státní židovské divadlo řídil Solomon Michoels. (správně)
- c) ~~Stalin nevydal příkaz k zavraždění ředitele Moskevského státního židovského divadla.~~
- d) ~~Když byl zavražděn Solomon Michoels, byly v Sovětském svazu antisemitské nálady potlačovány.~~
- e) Solomon Michoels byl obětí antisemitských nálad v Sovětském svazu po 2. světové válce. (správně)

4. Která z následujících tvrzení vzhledem k výchozímu textu „nejsou“ pravdivá? Více jak jedna odpověď je správná.

- a) Po skončení 2. světové války byly v SSSR rozlišovány válečné oběti a oběti holokaustu. (správně)
- b) ~~Židovské oběti stalinistických čistek byly rehabilitovány až po Stalinově smrti.~~
- c) ~~Teprve po nástupu Michaila Gorbačova se o židovské minulosti v SSSR začalo otevřeně hovořit.~~
- d) ~~Hromadný odchod sovětských Židů ze SSSR pokračoval zejména v 90. letech jejich vycestováním i do Izraele.~~
- e) Exodus sovětských Židů ze SSSR pokračoval zejména v 90. letech jejich vycestováním pouze do Izraele. (správně)
- f) ~~Členové Židovského protifašistického výboru byli perzekvováni a ve většině případů popraveni.~~
- g) ~~Židovská kulturní činnost stejně jako existence dalších židovských institucí byla po 2. světové válce v rámci Stalinovy politiky a antisemitské kampaně potlačena.~~

5. Křížovka

Tajenka: Rusky Žid

Pro úspěšné vyluštění křížovky najdeš většinu potřebných informací v doprovodném textu. Pokud si nebudeš vědět rady, neváhej se zeptat svého učitele. Hodně štěstí při luštění.

1.	U	K	R	A	J	I	N	A												
2.	M	I	CH	O	E	L	S													
			3.	H	V	Ě	Z	D	A											
			4.	B	I	R	O	B	I	D	Ž	A	N							
				5.	E	X	O	D	U	S										
6.	H	E	B	R	E	J	Š	T	I	N	A									

1. Stát – bývalá svazová republika SSSR
2. Ředitel Moskevského státního židovského divadla
3. Druhá část názvu židovských novin vydávaných v Židovské autonomní oblasti
4. Hlavní město Židovské autonomní oblasti
5. Hromadný odchod
6. Židovský jazyk